

Univerzitet u Beogradu
Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju

V međunarodni naučni skup
Zlatibor 24-27. septembar 2011.

University of Belgrade
Faculty of Special Education and Rehabilitation

5th International Scientific Conference
Zlatibor 24-27. September 2011.

SPECIJALNA EDUKACIJA
I REHABILITACIJA *danas*
SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION *today*

zbornik radova
proceedings

UNIVERZITET U BEOGRADU
FAKULTET ZA SPECIJALNU EDUKACIJU I REHABILITACIJU

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION

V međunarodni naučni skup
**SPECIJALNA EDUKACIJA I
REHABILITACIJA DANAS**

Zlatibor, 24-27. septembar 2011.

The Fifth International Scientific Conference
**SPECIAL EDUCATION AND
REHABILITATION TODAY**

Zlatibor, September, 24-27. 2011.

**Zbornik radova
Proceedings**

Beograd, 2011.

Belgrade, 2011

SPECIJALNA EDUKACIJA I REHABILITACIJA DANAS
SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION TODAY

Zbornik radova
Proceedings

V međunarodni naučni skup
The Fifth International Scientific Conference
Zlatibor, 24-27. septembar 2011.

Izdavač/Publisher:

Univerzitet u Beogradu, Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju
University of Belgrade, Faculty of Special Education and Rehabilitation
Visokog Stevana 2, 11 000 Beograd
www.fasper.bg.ac.rs

Za izdavača/For publisher:

Prof. dr Jasmina Kovačević, dekan

Urednici:

Prof. dr Nenad Glumbić, Doc. dr Vesna Vučinić

Štampa/Printing:

AKADEMIJA
Beograd

Tiraž/Circulation: 300

ISBN

PROVERA MOGUĆNOSTI PRIMENE INVENTARA DEPRESIVNOSTI MLADIH NA UZORKU BEOGRADSKIH SREDNJOŠKOLACA OŠTEĆENOG SLUHA¹⁴

Sanja Dimoski, Vesna Radovanović, Irena Stojković, Jasmina Karić
Univerzitet u Beogradu, Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju

Emirijsko istraživanje ličnosti osoba oštećenog sluha prati niz metodoloških teškoća. Neke od ovih teškoća vezane su za nemogućnost osoba oštećenog sluha da dovoljno dobro razumeju i odgovore na verbalni testovni materijal. Cilj rada je provera mogućnosti Inventara depresivnosti mladih kada se koristi na uzorku beogradskih srednjoškolaca oštećenog sluha. Ovaj instrument (Kovacs, 1985., 1992.) je široko primenjivan u Evropi i Americi. U našoj sredini, ovo je prvi pokušaj primene ovog instrumenta na nekoj kategoriji dece i adolescenata sa ometenošću. Istraživanje je sprovedeno na uzorku od 51 ispitanika, učenika Srednje škole za obrazovanje omladine oštećenog sluha „Stefan Dečanski“ u Beogradu. Inventar depresivnosti, koji je sačinjen od pet subskala, zadavan je individualno uz prevod verbalnog materijala gestovnim jezikom. Procenjena je pouzdanost instrumenta izražena preko unutrašnje konzistentnosti Kronbahovim alfa koeficijentom (0.673), kao i pouzdanost subskala (raspoloženje 0.500; samopouzdanje 0.712; neuspešnost 0.306; nezadovoljstvo 0.299; socijalnost 0.089;). Rad se bavio i utvrđivanjem korelata depresivnosti. Utvrđena je statistička značajnost pola ($p < 0.05$) kao korelata depresivnosti na subskali neuspešnosti statističkim posupom ANOVA. Utvrđivane su i korelacije između vrednosti dobijenih na subskalama (Pirsonovim koeficijentom korelacije). Zaključak rada govori o vrednom potencijalu Inventara depresivnosti mladih, ali i o nužnom daljem izučavanju njegovih metrijskih karakteristika na našoj populaciji, kao i potrebe za modifikovanjem. Ovaj rad predstavlja metodološki doprinos izučavanju ličnosti osoba oštećenog sluha u našoj sredini.

ključne reči: inventar depresivnosti, srednjoškolci oštećenog sluha, pouzdanost instrumenta, korelati depresivnosti;

UVOD

Istorija empirijskog proučavanja osoba oštećenog sluha ukazuje na postojanje metodoloških teškoća koje prate razvoj ove oblasti surdopsihologije.

U proučavanju ličnosti gluvih koriste se instrumenti originalno konstruisani za čujuću populaciju (MMPI, Bekov inventar depresivnosti, Konerova skala, Vajneland skala), ali i oni konstruisani za gluve (Medou-Kendalov inventar, Instrument za merenje kvaliteta života mladih oštećenog sluha). U primeni su i projekтивne tehnike (Crtež ljudske figure, Roršahov test, Kuća-drvo-čovjek).

¹⁴ Rad je realizovan u okviru projekta „Efekti primenjene fizike aktivnosti na lokomotorni, metabolički, psiho-socijalni i vaspitni status populacije R Srbije“ pod brojem III47015, a kao deo podprojekta “Efekti primenjene fizičke aktivnosti na lokomotorni, metabolički, psiho-socijalni i vaspitni status populacije osoba sa posebnim potrebama R Srbije” koji je finansiran od strane Ministarstva za nauku i tehnološki razvoj R Srbije.

Uprkos tome što korišćenje verbalnih tehnika podleže metodološkim problemima, jer osobe oštećenog sluha mogu imati smanjenu sposobnost razumevanja i produkovanja verbalnog materijala, danas se u svetu koriste verbalni testovi prevedeni na ASL, pa tako i Inventar depresivnosti mladih (npr. Abolfotouh & Telmesani, 1993; Kushalnagar et al. 2011).

Cilj ovog istraživanja je provera mogućnosti Inventara depresivnosti mladih kako bi se obezbedila njena eventualna upotreba u našoj sredini. Za uzorak su izabrani ispitanici oštećenog sluha, jer bi utvrđivanje povoljnih mogućnosti instrumenta na ovoj populaciji dalo preporuke za njeno korišćenje na ispitanicima sa drugim vidovima ometenosti.

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Instrument

Inventar depresivnosti mladih (The Children's Depression Inventory, CDI), autora M. Kovacs (1985) nastao je modifikacijom Bekove skale depresije kod odraslih. Svaka, od 26 stavki sadrži tri tvrdnje od kojih se bira ona koja najbolje opisuje ispitanikova osećanja. Tvrdnje su skalirane sa 0, 1 i 2 boda, veći broj bodova predstavlja jači intenzitet simptoma.

Faktorska analiza sprovedena od strane samog autora (Kovacs 1983, 1991) identifikovala je 5 faktora koji su se pokazivali nepromenljivi na različitim uzorcima. Novija istraživanja (npr. Steel et al. 2003) pokazuju izvesna razlikovanja od originalnih faktora kod istraživanja na manjinskim grupama. Neki autori (npr. Politano et al. 1986) insistiraju na utvrđivanju faktorske strukture na različitim etničkim i rasnim grupama što bi imalo snažane implikacije za procenu depresivnih simptoma.

Veliki broj studija daje podatke o povoljnim psihometrijskim karakteristikama CDI (Kovacs 1983, 1991, Smucker et al. 1986, Craighead et al. 1995, Hodges 1990).

S obzirom na ograničenja vezana za verbalne sposobnosti ispitanika u našoj sredini skala je jezički prilagođena, uglavnom tako što su korišćeni jednostavni i poznati termini.

Procedura

Istraživanje je sprovedeno individualno, u prostorijama škole, tokom proleća 2011. godine. Ispitanici su uputstvo mogli da pročitaju, ali je ono i prevedeno putem znakovnog jezika. Ispitanici su u različitoj meri dobijali pomoć prevodioca, mada je najveći broj dobijao intenzivnu pomoć (objašnjenje pojma, provera razumevanja).

Uzorak

Istraživanje je sprovedeno na uzorku od 51 ispitanika, učenika Srednje škole za obrazovanje omladine oštećenog sluha „Stefan Dečanski“ u Beogradu.

REZULTATI

Tabela 1 – Pouzdanost instrumenta u celini i subskala pojedinačno

	Kronbahova Alfa	N ajtem
Pouzdanost instrumenta u celini	0,673	26
Pouzdanost subskele – raspoloženje	0,500	6
Pouzdanost subskele – samopouzdanje	0,712	4
Pouzdanost subskele – neuspešnost	0,306	4
Pouzdanost subskele – nezadovoljstvo	0,299	8
Pouzdanost subskele – socijabilnost	0,089	4

Rad se bavio i pokušajem utvrđivanja varijabli koje su u vezi sa vrednostima dobijenima na subskalama CDI. Proveravana je veza između tipa smeštaja (život u porodici ili domu), porodičnih uslova (potpuna-nepotpuna porodica) i uzrasta ispitanika, ali nije utvrđena statistička značajnost ovih korelata. Statistička značajnost utvrđena je samo kod varijable pol, te se za ovu varijablu prikazuju deskriptivni podaci (Tabela 2) kao i podaci ANOVA testa (Tabela 3).

Tabela 2 – Deskriptivni podaci - Pol

		N	AS	SD	Std. Greška	Minimum	Maximum
Raspoloženje	muški	25	8.56	2.32	0.46	6.00	14.00
	ženski	22	9.18	2.15	0.45	6.00	15.00
	total	47	8.85	2.24	0.32	6.00	15.00
Samopouzdanje	muški	27	5.37	1.47	0.28	4.00	10.00
	ženski	24	5.70	1.89	0.38	4.00	10.00
	total	51	5.52	1.67	0.23	4.00	10.00
Neuspešnost	muški	27	5.85	1.35	0.25	4.00	9.00
	ženski	24	6.20	1.50	0.30	4.00	9.00
	total	51	6.01	1.42	0.19	4.00	9.00
Nezadovoljstvo	muški	27	11.92	2.16	0.41	8.00	16.00
	ženski	23	13.30	1.98	0.41	10.00	18.00
	total	50	12.56	2.17	0.30	8.00	18.00
Socijalnost	muški	26	5.42	1.14	0.24	4.00	9.00
	ženski	24	5.70	1.36	0.27	4.00	9.00
	total	50	5.56	1.31	0.18	4.00	9.00
Cdltotal	muški	25	37.48	5.73	1.14	30.00	52.00
	ženski	21	39.61	5.19	1.13	32.00	49.00
	total	46	38.45	5.54	0.81	30.00	52.00

Podaci prikazani u narednoj tabeli prikazuju da su se polne razlike pokazale statistički značajne samo u odnosu na subskalu nezadovoljstvo.

Tabela 3 – ANOVA test

	Suma kvadrata	Df	AS	F	Sig.
Raspoloženje Između grupa	4.52	1	4.52	0.89	0.35
Unutar grupa	227.43	45	5.05		
Total	231.96	46			
Samopouzdanje Između grupa	1.45	1	1.45	0.51	0.48
Unutar grupa	139.25	49	2.84		
Total	140.71	50			
Neuspešnost Između grupa	1.61	1	1.61	0.79	0.38
Unutar grupa	99.37	49	2.03		
Total	100.98	50			
Nezadovoljstvo Između grupa	23.59	1	23.60	5.43	0.02
Unutar grupa	208.72	48	4.35		
Total	232.32	49			
Socijalnost Između grupa	1.01	1	1.01	0.58	0.45
Unutar grupa	83.30	48	1.73		
Total	84.32	49			

CD total Između grupa	52.22	1	52.22	1.73	0.16
Unutar grupa	1329.19	44	30.21		
Total	1381.41	45			

Tabela 4 – Pirsonov koeficijent korelacije za vrednosti dobijene na subskalama CDI

	Raspoloženje	Samopouzdanje	Neuspešnost	Nezadovoljstvo	Socijalnost	CD total
Raspoloženje						
Pirsonov koef.	1	0.17	0.37*	0.11	0.38**	0.69**
Značajnost		0.024	0.01	0.48	0.08	0.00
N	47	47	47	46	47	46
Samopouzdanje						
Pirsonov koef.	0.17	1	0.29*	0.45**	0.20	0.63**
Značajnost	0.24		0.03	0.01	0.15	0.00
N	47	51	51	50	50	46
Neuspešnost						
Pirsonov koef.	0.37*	0.29*	1	0.06	0.25	0.54**
Značajnost	0.01	0.03		0.67	0.07	0.00
N	47	51	51	50	50	46
Nezadovoljstvo						
Pirsonov koef.	0.11	0.45**	0.06	1	0.39**	0.64**
Značajnost	0.48	0.00	0.67	0.25	0.00	0.00
N	46	50	50	50	49	46
Socijalnost						
Pirsonov koef.	0.38**	0.20	0.25	0.39**	1	0.65**
Značajnost	0.00	0.15	0.07	0.00		0.00
N	47	50	50	49	50	46
CD total						
Pirsonov koef.	0.69**	0.35**	0.54**	0.64**	0.65**	1
Značajnost	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
N	46	46	46	46	46	46

**stat. značajnost na novou 0.01; * na nivou 0.05;

DISKUSIJA

Preliminarna provera mogućnosti Inventara depresivnosti mladih, kada se koristi na uzorku srednjoškolaca oštećenog sluha pokazuje da je pouzdanost skale prihvatljiva (0,673), ali je pouzdanost subskala generalno gledano niska. Rezultati govore o potrebi preispitivanja nalaza o originalnih pet faktora na populaciji gluvih adolescenata u Beogradu i otvara potrebu za faktorskom analizom koja nije sprovedena zbog veličine uzorka. Ovaj podatak ukazivao bi na implikacije o karakteru simptoma depresivnosti na ovoj populaciji ispitanika.

Statistička značajnost korelata depresivnosti kod adolescentata oštećenog sluha dobijena je kod varijable pol (za subskalnu nezadovoljstvo). S obzirom da je statistička značajnost utvrđena samo za jednu, od ukupno pet subskala ovog instrumenta, veoma je teško izvlačiti pouzdane zaključke, utoliko pre što je pouzdanost skala, pojedinačno posmatranih, relativno niska. Relevantna interpretacija ovog nalaza morala bi da sačeka

dalje statističke provjere skale na uzorku iz naše sredine. Izvestan broj interkorelacija između subskala je utvrđen i statistički je značajan.

ZAKLJUČCI

Nalazi ovog preliminarnog istraživanja ukazuju na postojanje teškoća u korišćenju Inventara depresivnosti mladih u proceni ličnosti adolescentata oštećenog sluha u našoj sredini. Upotrebu vrednost ovog instrumenta treba sagledati u okviru okolnosti male dostupnosti psihometrijskih instrumenata pogodnih za ispitivanje gluvih u našoj sredini. Ovaj rad predstavlja metodološki doprinos izučavanju ličnosti osoba oštećenog sluha u našoj sredini.

LITERATURA

1. Abolfotouh, M. A. & Telmesani A. (1993). A study of some psycho-social characteristics of blind and deaf male students in Abha City, Asir Region, Saudi. *Original Research Article Public Health*, 107, (4), 261-269.
2. Craighead, W. E., Smucker, M. R., Craighead, L. W. & Iardi, S. S. (1998). Factor analyses of the Children's Depression Inventory in a community sample. *Psychological Assessment*, 10, 156-165.
3. Craighead, W. E., Curry, J. F. & Iardi, S. S. (1995). Relationship of Children's Depression Inventory factors to Major Depression among adolescents. *Psychological Assessment*, 7, 171-176.
4. Hodges, K. (1985). *Manual for the Child Assessment Schedule*. Unpublished Manuscript.
5. Hodges, K. (1990). Depression and anxiety in children: A comparison of self-report questionnaires to clinical interview. *Psychological Assessment: A Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 2, 489-492.
6. Kushalnagar, P., Topolski, T. D., Schick, B., Edwards, T. C., Skalicky, A. M., Patrick, D. L., (2011). Mode of Communication, Perceived Level of Understanding, and Perceived Quality of Life in Youth Who Are Deaf or Hard of Hearing. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*. 16(4), 512-523.
7. Kovacs, M. (1983). *The children's depression inventory: A self-rated depression scale for school-aged youngsters*. Unpublished manuscript. University of Pittsburgh School of Medicine, Pittsburgh, PA.
8. Kovacs, M. (1985). The Children's Depression Inventory (CDI). *Psychopharmacology Bulletin*, 21, 995-998.
9. Kovacs, M. (1991). *The children's depression inventory (CDI)*. North Tonawanda, NY: Multi-Health Systems.
10. Kovacs, M., (1992). *The children's depression inventory*. New York: Multi-Health Systems.
11. Politano, P. M., Nelson, W. M., Evans, H. E., Sorenson, S. B. & Zeman, D. J. (1986). Factor analytic evaluation of differences between Black and European American emotionally disturbed children on the Children's Depression Inventory. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 8, 1-7.
12. Smucker, M. R., Craighead, W. E., Craighead, L. W., & Green, B. J. (1986). Normative and reliability data for the Children's Depression Inventory. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 14, 25-39.
13. Steele, R. G., Elliott, V. E. & Phipps, S. (2003). Race and health status as determinants of anger expression and adaptive style in children. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 22, 40-57.
14. Steele, R. G., Little, T. D., Hardi, S. S., Forehand, R., BRODY, g. h., Hunter, H. I. (2006). A Confirmatory Comparison of the Factor Structure of the Children's Depression Inventory between European American and African American Youth. *Journal of Child Family Studies* 15, 773-788.
15. Watt, T. D., Davis, F. E., (1991). The prevalence of boredom proneness and depression among profoundly deaf residential school adolescents. *American Annals of the Deaf*. 19, 409-419.

CHECKING IF CHILDREN'S DEPRESSION INVENTORY (CDI) IS ADEQUATE TO BE USED ON A SAMPLE OF HIGH SCHOOL STUDENTS WITH HEARING IMPAIRMENTS FROM BELGRADE

Sanja Dimoski, Vesna Radovanović, Irena Stojković, Jasmina Karić
University of Belgrade, Faculty of Special Education and Rehabilitation

Empirical research of deaf personality follows a series of methodological difficulties. Some of these difficulties are related to the inability of persons with impaired hearing to sufficiently understand and respond to verbal test material. The aim of this paper is checking if Children's Depression Inventory is adequate to be used on a sample of high school students with hearing impairments from Belgrade. This instrument, invented by Kovacs (1985, 1992) is widely applied in Europe and America. In our context, this is the first attempt to apply this instrument to a category of children and adolescents with hearing disabilities. The study is conducted on a sample of 51 subjects - students of schools for young people with hearing impairments "Stefan Dečanski" from Belgrade. Depression Inventory, which consists of five subscales, was used individually, and translated from verbal into sign language. Reliability of the instrument is assessed through internal consistency expressed by Cronbach alpha coefficient (0.673), as well as reliability of subscales (mood 0.500; self esteem 0.712; ineffectual; 0.306, anhedonia 0.299, social 0.089). The paper also deals with the determination of depression correlates. Statistical significance of gender ($p < 0.05$) as a depression correlate on the subscale of failure is established by using ANOVA statistical method. Correlations between values obtained on the subscales (Pearson's correlation coefficient) are also determined. The conclusion of the paper discusses the potential of Children's Depression Inventory, but also - the necessity to further study its metric characteristics of our population, determining the factor analysis, as well as the need for modifying. This paper presents a methodological contribution to the study of deaf personality in our community.

Key words: depression inventory, high school students with hearing impairment, the reliability of the instrument, correlates of depression.